

23

ARAZI (*)

Aditz "erazleak" edo "arazleak" eratzeko, euskaraz *arazi* / *erazi* / *erazo* / *arazo* aldaeretan agertzen den hitzaz baliatzen gara. Hitz hau dagokion aditzaren ondo-ondoan doa perpausean, eta delako aditzaren erroa da berez agertzen dena. Horretaz bestalde eragin ere badugu, euskalki guztietan *egin*-en bidez eratzen diren aditzen "erazle" gertatzen dena, eta, bizkaieraz, batez ere, gainerako aditzekin ere erabiltzen dena.

Arazi / *erazi* / *erazo* / *arazo* aldaerak horrela banatzen dira euskalkien arabera: zubereraz (eta Detxepare eta Leizarragagan) beti, salbuespenik gabe, *erazi* agertzen da; lapurtarrek (Materre, Etxeberri Ziburukoa eta Axularrenganik hasita gaurdaino) eta behenafarrek, beti, salbuespenik gabe hauek ere, *arazi* erabiltzen dute. Amikuze aldeko idazle bakanak dira zalantzak agertzen dituzten bakarrak. Antza denez, Baztango eta goi-nafarrerazko testuetan ere *arazi* da erabiltzen dena.

Mendeabaleko idazleengan, berriz, nahasiagoak agertzen dira gauzak. Gipuzkeraz, hainbat autore klasikok *erazi* erabiltzen dute, bakancen batek *arazi*, zenbaitek *azi* eta gchienek *erazo*, Lardizabal eta Agirre Asteasukoa horien artean. Bestalde, Mendiburu eta Ubillos-ek bederen *ar erazi* baina *asmarazi* idazten dute. Mende honetako autoreengan (1970 arte) horiek guztiok ikusten dira, eta aldaketa nabariena *arazi* aldaeraren agerraldien gehitzea bide da. Bizkaieraz *erazo* da, alde handiz, forma nagusia. Aldaera horien aldean *arazo*, *azi* e.a. askozaz gutxiago erabili izan dira, antza denez.

Batasun prozesuak ekarri duen aldakuntza nagusia, *erazo*, *arazo* eta *azi* aldaeren desagertzea izan bide da: hurbilketa gisa, *Maiztasun Hiztegia*-n ez dago *erazo*-ren agerraldirik eta erakusgarri berean *arazo*-renak bi dira, *arazi*-renak 164 (59 Iparraldekoak) eta *erazi*-renak 134, denak, bat izan ezik Hegoaldekoak. Ikusten denez, batasunaren prozesuak ez du *arazi* eta *erazi*-ren arteko hautaketa bideratu: Iparraldeak *arazi* soilik erabiltzeari eusten dio, eta Hegoaldean bi aldaeren arteko zalantzek (askotan autore bat beraren baitan ere) beren hartan diraute. Bestalde, azken urteotan, zuberotarrek, *Herria* aldizkarian bederen, *arazi* erabiltzen hasi dira *erazi*-ren ordez.

Euskaltzaindiak gomendio bat eman zuen *arazi* / *erazi*-ri buruz, 1971ko abuztuaren 4ko batzarraren onartua eta urte bereko *Euskera*-n 158. orrian argitaratua izan zena.

Hala ere, ez dira asko arau hura betetzen dutenak, besteak beste, aski korapilatsua delako eta hautakizun asko, gehiegi agian, eskaintzen dituelako: esaterako, *sor arazi*, *sor erazi*, *sortarazi*, *sor-terazi* idatz daiteke arau horren arabera. Aniztasun honetan bi arazo nahasten dira: aditz-erroaren formarena eta *arazi* / *erazi*-rena. Lehen arazoa oso zabala da —azken batean, hitz-elkarketan lehen osagaiak, aditza denean, zer forma izan behar duen— eta azterketa sakonak eskatzen ditunez gero, badirudi oraingoz bi hautakizunak *-t*-dunak eta *-t*-gabeak zilegi utzi behar direla. Hortaz, arauaren bakuntza *arazi* / *erazi*-ren aldetik egin behar da, egitekotan.

Gorago azaldu den egoeraren arabera, badirudi filologia argudioek ez dutela aski pisu *arazi* eta *erazi*-ren artean bata bestearen gainetik hobesteko: biek dute, nork bere eremuan, behar adina antzinatutasun eta literatur lekukotasun. Hortaz, beste era bateko arrazoiak erabili behar dira, puntu horretan batasuna bideratuko bada.

(*) *Oharra*: Arau honek lehendik harturiko erabakia zehazten/aldatzen du. Ikus *Euskera* XVI, 1971, 156-159. orr.

Arrazoi horien ildotik, argi bide dago errazago gerta daitekeela hainbeste zalantza agertu eta agertzen dituen Hegoaldea *arazi* erabiltzera bultzatzea, laurehun urtez inongo zalantzarik gabe *arazi* besterik erabili ez duen Iparraldeak bere usadioa alda dezan lortzea baino. Uste honetan, Euskaltzaindiak *arazi* aldaera gomendatzen du euskara baturako. Nolanahi ere, salbuespen gisa *adierazi* gomendatzen da, Hegoalde osoan lortu duen erabiltze zabalagatik.

Bestalde, arauan, tradizioan agertzen den idazkera nahaste eta aniztasuna kontuan harturik, badirudi ez dela arrazoirik lehen proposatu zen gomendio korapilatsu eta ikasten zailari eusteko. Egokiagoa da Euskaltzaindaren ustez *arazi* beti loturik idaztea gomendatzea.

Beraz hau da arauaren forma berria:

- 1) Aditz “arazleak” eratzeko, *arazi* aldaera gomendatzen du Euskaltzaindiak, salbuespen bakarra *adierazi* delarik.
- 2) Aurreko aditzari lotua idatziko da beti *arazi*: *harrarazi*, *erorarazi*, *iraunarazi*, *hilarazi*, *betearazi*, *galarazi*, *geldiarazi*, *ezagutarazi*, *nabarmenarazi*, *ihardetsarazi*, *inarrozarazi*.
- 3) Zenbait aditzen aldaera *t*-dunak, hots, *sortarazi*, *agertarazi* eta kidekoak, *sorrarazi*, *agerrarazi* eta kidekoak bezain zilegizkotzat hartzen dira.
- 4) *Arazi*-ren aurreko aditza *a* bokalaz amaitzen baldin bada, a biek in bat egingo da: *aldarazi*, *benedikarazi*, *jokarazi*, *koordinarazi*, *obligarazi*, *sozializarazi*.

(Euskaltzaindiak, Oiartzunen, 1994ko abenduaren 29an onartua)